

Finžgar – župnik in književnik v Sori

Spomladi 2008 je minilo sto let od prihoda župnika Frana Saleškega Finžgarja v Soro; tu je ostal plodovitih in zgodovinsko pomembnih deset let¹, nato je odšel v svojo zadnjo župnijo, Trnovo v Ljubljani. V našo faro je prišel na željo škofa Antona Bonaventure Jegliča, potem, ko ni bilo nobenega kandidata več, čeprav so v Sori govorili, da se bodo za našo faro kar topli. Ker je Sora slovela po tem, da so iz nje do takrat pregnali kar štiri župnike, je razumljivo, da ni bilo junaka za izpraznjeno mesto in tudi Finžgarju so grozili z izgonom. Ko je obiskal svojega očeta in mu povedal, kam se seli, mu je v šali, ne da bi poznal tukajšnje razmere, dejal: »*Tak tako, na Soro so te posadili. Ne vem, kakšna je. To pa vem, da se na sori² slabo sedi! Zato pazi, da dol ne padeš!*«³

Finžgar je vedel za sorške politične in druge zdrahe, a se je vendar odločil za to župnijo. Verjel je v svoj duhovni pristop in res mu je uspelo pomiriti liberalno in klerikalno stran, saj so takrat namreč eni in drugi redno hodili v cerkev, kar pa danes ni običaj. Finžgarjevo vodilo je bilo, naj bo kristjan vedno zvest svojim načelom na vseh področjih, od politike do umetnosti in kulture. Res, lepo navodilo Slovencem, tudi za sedanje čase!

Novi župnik je tedaj že slovel kot literat in pisec najbolj brane povesti *Pod svobodnim soncem*. Tudi v Sori ni odložil peresa, poleg obilnega duhovnega dela ter učiteljevanja v šoli je v tem času napisal precej del. Do faranov je bil nepristranski, razumen, dobrohoten, svetovalski, pristopen, ni trpel obrekovanj. Osebu v župnišču in na farnem posestvu je prepovedal shajanje zaradi čenč, sam pa tudi ni hodil v nobeno od dveh gostiln v vasi – pri Starmanu so se shajali liberalci, pri Kafolu pa klerikalci. Ker mu nasprotniki niso mogli do živnega, je bil deležen mnogih spletk in podtikanj, tako da je hotel Soro zapustiti. Farani, ki so v njem videli izjemnega človeka, so začeli zanj zbirati podpise – čudež, podpisali so se vsi, razen treh! Verjetno je bilo takrat tako, da so bili podpisniki zastopniki gospodinjstev ali vse osebe z volilno pravico. Finžgar je odhod preklical.

- 1 Fran Saleški Finžgar je bil sorški župnik od 30. aprila 1908 do 2. aprila 1918. (op. ur.)
- 2 Močnejši drog, ki povezuje sprednji in zadnji del vrca. Na zadnjem koncu štrli izpod vrca in se lahko nanj usedemo/na njem peljemo. (op. ur.)
- 3 Finžgar, Leta mojega popotovanja, str. 225.

Finžgar je bil tedaj v srednjih letih, zrel človek, zdrav in duhovno močan. Tudi na posvetnem področju je poprijel za delo. Organiziral je strojno zadrugo, razna združenja, živinorejske, poljedelske in sadjarske tečaje. Med vojno je vodil živinorejsko posestvo na Robežu, vodil je regulacijo poplavne reke Sore (od Gosteč do Ladje). Pod Drago so še danes vidni obrambni braniki, imenovani kašte. Leta 1913 je s pomočjo faranov kupil nove bronaste zvonove, 27. julija 1913 so jih pripeljali furmani za Lešijem do cerkve, najtežjega pa je s parom konj na parizarju pripeljal Smovc s Svetja, kot priča tudi fotografija. Voz je ohranjen in restavriran, lastnik je Smovčev Janez, vnuk takratnega voznika. Na fotografiji se čuti praznično vzdušje, vse je v zastavah – v slovenskih in državnih – mlaji stojijo, polno je okrasja, ljudje so praznično oblečeni in gotovo so pokali možnarji, vmes pa streli iz topiča, ki ga je kupil Finžgar. Žal je zvonove vzela 1. svetovna vojna.

Dviganje zvonov v zvonik župnijske cerkve v Sori, 27. julij 1913. (v privatni lasti)

Takrat ni bilo avtomobilov, le redki so imeli kolo. Finžgar si je za duhovne in svetne opravke od Škofje Loke do Medvod pomagal s konjem in kolesljem. Na Tehovec in Osolnik je jezdil na konju, enako pri lovskih pohodih. Obiskoval je znance, prijatelje, še večkrat pa jih je gostil v župnišču. Tja so zahajali pisatelji, pesniki, slikarji, igralci, sošolci, profesorji, politiki in redno tudi škof Jeglič, kadar je bival v goričanskem dvorcu. Malo pred svojo smrtjo je Finžgarja obiskal prijatelj, pesnik in nekdanji kaplan v Preski Anton Medved, ki je bil družaben, zal in prijeten človek, a usodno zaznamovan z alkoholom. Medveda so nekoč zatožili očetu v Kamniku in ta je sina v pismu okregal, kakšna zverina je. Sin mu je odpisal:

*Kot Tone sem človek, kot Medved zverina,
to je pozdrav od tvojega sina.*

Medved je umrl mlad in Finžgar je zelo žaloval. Med imenitne obiskovalce Sore sodi tudi dr. Janez Evangelist Krek, oče socialnega nauka, od katerega je Finžgar povzel mnoge nazore. Hodila sta na lov, izlete in v gore. Bog ve, kakšne globoke misli so vsebovali njuni akademski pogovori, nikoli zapisani ali drugače znani. Tudi Ivan in Izidor Cankar sta rada prihajala v Soro. Menda sta bila celo mentorja pisatelju Finžgarju, popravljala sta mu stavčne oblike in lepšala njegovo izrazoslovje. Slikarja Grohar in Jakopič sta tudi obiskovala Finžgarja, eden iz Ljubljane, drugi iz Škofje Loke. Prišel je tudi Finžgarjev profesor Fran Šuklje, ki je nekoč v Radovljici mladega Franceta ozmerjal, češ da ne bo pri vojakih niti za stražo pri krompirju, ker je bil tako slab dijak, a se je kasneje poboljšal in pod vodstvom dr. Lampeta⁴ dozorel v pisateljstvu. Nekoč sem z zanimanjem prebiral Finžgarjeve spomine na tega človeka. Dr. Lampe je Finžgarjevo pisanje pilil slogovno, pravopisno in izrazno, opozarjal ga je na besedni zaklad in originalnost. Res, pravega človeka je pisatelj srečal, da ga je tako vsestransko oblikoval. Tudi na splošno velja, kako pomembno je za mlade ljudi, da si znajo poiskati zdravo družbo, prijatelje, dobre ljudi, kar sem sam večkrat slišal od starejših.

Zlobni jeziki so pripovedovali, da Finžgar zaradi obiskov v župnišču porabi več vina kot obe sorški gostilni – res, žejen iz Sore ni odhajal nihče. Kadar ni bilo gostov, se je Finžgar podal na obiske k sosednjim župnikom. Običaj je bil, da je bilo na Florjanovo nedeljo na Tehovcu maševanje treh duhovnikov – od Sv. Katarine, iz Preske in Sore. Kdaj je bila ta tradicija prekinjena, ni znano; mogoče med 2. svetovno vojno. Finžgar je večkrat šel v Reteče; v gostilni pri Tilhu je bila poročena sestra dr. Kreka in običajno je tam srečal prijatelja Janeza.

V Sori je bila že takrat v navadi velikonočna maša ob štirih zjutraj. Vstajenjska procesija se je vila tako, kot je običaj še danes – banderi, plamenice, sveče, molitve, petje, ministrantsko zvonjenje, pritrkavanje, pod gozdom pa so fantje streljali s kanonom. Župnik je naprosil tudi godbo iz Škofje Loke, ki je igrala tudi na koru, inštrumente za to godbo je kupil loški tovarnar Thaler.

K Finžgarju v Soro so prihajali tudi dijaki in študentje, med njimi kasnejši škof Anton Vovk. Gotovo jim je Finžgar spustil v žep kaj denarja za študijski priboljšek. Njegova

Dr. Izidor Cankar, igralec Anton Verovšek in pisatelj Ivan Cankar na obisku pri F. S. Finžgarju v Sori, 11. julij 1911. (iz: *Leta mojega popotovanja*)

4 Dr. Francišek Lampe (1859–1900) je bil doma iz Zadloga na Trnovski planoti. Bil je dolgaletni urednik literarne revije *Dom in svet*.

vsestranska aktivnost je pri nekaterih vzbujala dvome, če morda kot župnik ne zanemarja duhovne dejavnosti. Večkrat je prosil na škofijo, da bi mu v pomoč dodelili kaplana, a zaradi podtikanj, da zaradi vzporednih opravil zanemarja cerkev, ni bil uslišan. »*Ali res tudi kaj za duhovnost postorite?*«, so ga zbadali. Škof Jeglič tega verjetno ni niti vedel, bil je njegov velik zagovornik in prijatelj.

Prišla je nesrečna 1. svetovna vojna, Soro in faro so prizadela novačenja vojakov na fronte in kmetije so ostale brez moške delovne sile. Finžgar je napisal več sto prošenj za oprostitev mož in fantov od vojaške službe ali vsaj začasne vrnitve ob večjih delih na posestvih in bil je večkrat uspešen. Kmalu po odhodu na vojsko so začele prihajati žalostne vesti o padlih, ranjenih, ujetih in pogrešanih. Zgodilo se je, da je župnik že maševal za domnevno ubitega, pa se je »pokojnik« oglasil iz boja ali ujetništva. Iz teh dogodkov je nastala Finžgarjeva povest *Prerokovana*; napisal jo je po resničnih dogodkih v Ločnici, ko se vojakova vdova odloči za poroko z drugim, medtem pa se vrne pogrešani mož.

V Soro so prihajali tudi ujetniki različnih narodnosti in begunci od vsepovsod, dode-

ljeni so bili za pomoč na kmetijah in drugod.⁵ Finžgar je imel z njimi veliko težav, saj so kradli hrano, ki jo je zelo primanjkovalo. Vojna je bila na plečih kmetov. Še več sitnosti je imel z nastanjenimi vojaki, saj je Sora sodila v zaledje fronte, odtod so odhajali skozi Selško in Poljansko dolino na soško fronto in skozi Bohinj čez Komno pod Krn. Več tisoč vojakov je bilo za sorško faro veliko breme. Konje so privezali kar v kmečke hleve, kjer še za domačo živino ni bilo dovolj krme. Vojaki so bili nasilni do žensk, oficirji še bolj. Vsi so hoteli hrano in prenočišča, z njiv so izginjali nedozoreli pridelki, sadje je bilo še zeleno potrgano. Najhujši so bili madžarski vojaki in oficirji, najbolj dostojno so se obnašali Čehi in Hrvati. Finžgar se je veliko prepiral z oficirji, zaradi incidentov je moral celo k oblastem v Škofjo Loko, da je bilo prebivalstvu zadoščeno. Pomanjkanje krme za živino je bilo takšno, da so kmetje slamo pobirali s streh na kozolcih in poslopih – tedaj je bila le redka streha pokrita z lesom ali opeko. Konji v hlevih so ogrizli vse jasli in lesene staje, vojaki so poteptali travo po vrtovih in travnikih. O teh dogodkih govori

Pisatelj kot kmet v Sori; modrice v ozadju jokajo, ker ob skrbi za veliko kmetijo ni utegnil pisati (Smrekar-

Smrekarjeva karikatura F. S. Finžgarja kot kmeta v Sori. Muze v ozadju jokajo, ker pisatelj zaradi obilice drugega dela ni več našel časa za pisanje.

(iz: *Leta mojega popotovanja*)

5. ☉ tem piše v delu *Boji* (op. ur.)

Finžgarjeva novela *Golobova njiva*, to je Podrepčev travnik v Sori, tam, kjer zdaj stoji Jezerškova hiša kulinarike.

O teh časih pripovedujejo tudi druga Finžgarjeva dela: *Kronika gospoda Urbana*, že omenjena *Prerokovana* in *Golobova njiva* ter igre *Naša kri*, *Razvalina življenja* in *Veriga*. Slednji dve sta še iz mirnih časov, prav tako črtica *Na petelina*. Veriga opisuje dogodek s Senice, kjer sta se dva kmeta sprla zaradi najdene verige. Finžgar opisuje, da mu je eden od obeh kmetov prinesel v Ljubljano v odkup to znamenito »žlajdro«, a je ponudbo odklonil; zdaj jo hranijo na Senici. Vsa Finžgarjeva dela iz vojnih časov je policijska cenzura budno spremljala. Finžgar se je nepotrebnim težavam izognil tako, da je zgodbe postavljal sto let v preteklost, v čase Napoleona.

Marsikaj iz Finžgarjevih časov je že pozabljeno. Zanimive bi bile njegove pridige, zapišane ali ohranjene v spominu, a ni več pričevalcev. Zelo malo ali nič ne vemo o petju na koru. Največ vemo o Kodranovem Jaku, ki je bil izjemen tenorist, Finžgar ga je ponujal celo Operi v Ljubljani, vendar je Jaka moral v vojno, bil ujet v Rusiji in poslan v daljno Azijo. Osem mesecev je hodil iz Taškenta domov. Ves čas vojaščine in ujetništva je nosil v žepu na srčni strani fotografijo, na kateri sta s sestro Johanco. Danes to fotografijo hrani Jakova nečakinja Jelica Sušnik, Johancina hči. Na koru v Sori sta v Finžgarjevem času peli Krivčeva Ivanka z Ladje in Godčeva Pavla iz Drage, teta mojega očeta. Ko sem se pred štiridesetimi leti pogovarjal z njima, je Krivčeva rekla, da boljše pevke od Pavle ni bilo, Godčeva pa je isto trdila za Ivanko.

Ni bilo še konec vojne, ko se je že začelo politično prebujanje Slovencev, snovala se je Jugoslavija in Finžgar je bil ideji naklonjen. Gotovo ga je navdušil škof Jeglič, ki je nekoč služboval v Sarajevu in se tam navdušil za združenje balkanskih Slovanov. Na zborovanju v Skofji Loki v ta namen je bil Finžgar govornik. K njemu je pristopil neki kmet iz loških hribov in mu rekel: »*K. Srbom da, pod Srbe pa nikoli!*« Prav je imel, s tisto Jugoslavijo tudi Finžgar ni bil zadovoljen.

Prišlo je Finžgarjevo slovo od Sore, žene in dekleta so mu za spomin kupile lepo oblikovan kelih, množica faranov je ljubljenega župnika spremljala celo v Trnovo. Kasneje so Sorci Finžgarju prinesli še diplomu častnega občana Sore. Ob prihodu osovražen, ob odhodu slavjen – v tem je veliko sorodnega z dogodki Velikega tedna, križanjem in vstajenjem.

Župnik Finžgar je v Trnovem dočakal upokojitev. Med 2. svetovno vojno je bil pristaš OF in SNOS (Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta). Ko so zavezniki maja 1945 bombardirali Ljubljano, so zadeli tudi njegovo hišo. Bil je hudo ranjen in si ni opomogel do visoke starosti. Ko sem bil še otrok, je naš župnik Jože Močnik ostarelega Finžgarja povabil v Soro; mislim, da je bilo leta 1951, ob pisateljevi osemdesetletnici. Tedaj je s seboj prinesel kelih, darilo iz leta 1918, in ga izročil sorški fari. Takrat so mnogi spet videli in slišali nekdanjega župnika, pisatelja, prijatelja in dobrotnika; jaz in mnogi drugi smo ga videli in doživeli prvič in zadnjič.

Čeprav je imel Finžgar veliko zaslug za svobodo leta 1945, ga oblast zaradi duhovništva ni spoštovala. Odvzeli so mu pokojnino, ki mu je bila po več letih znova priznana, verjetno kot umetniška.

Ko smo bili še dijaki, smo radi prebirali Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem* ali

Povest davnih dedov, kot se je glasilo podnaslov. To knjigo sem prebral gotovo petkrat, tako kot mnogi Slovenci. Junaki v romanu so burili našo zavest, trepetali smo zanje, se veselili njihovih bojev in zmag ter sreče do konca njihovih dni. Hvala vam Svarun, Radovan, Iztok, Irena, Rado, Ljubinica, ... hvala tudi župniku in pisatelju F. S. Finžgarju.

Bil sem vojak v Karlovcu. Občasno sem kupil nek ilustriran časopis, v katerem je bila v obliki stripa natisnjena ta Finžgarjeva povest, seveda v hrvaškem jeziku, njen naslov je bil *Pod suncem slobode*. Brž sem spoznal, da gre za Finžgarjevo delo, saj so bila ista imena junakov in seveda nepozabna vsebina, čeprav v tujem jeziku.

Ko je bil Finžgar brez dohodkov, je prišla iz Beograda ponudba, da bi v Srbiji po tej povesti snemali film. Vnaprej je dobil honorar, več sto tisoč dinarjev, kar je tedaj znašalo več kot sto povprečnih plač. Filma ni bilo, honorar pa je avtorju ostal.

Če Bog zapre vrata, ti gotovo drugje na široko odpre okno, takšna so božja pota.

VIRI IN LITERATURA.

Finžgar, Fran Saleški: Leta mojega popotovanja, Celje : Mohorjeva družba, 1957.

Finžgar, Fran Saleški: Zbrana dela, Ljubljana : DZS, 1979-1999.

Ustno izročilo v vasi Sora.